

Uzluksiz pedagogik ta'lim tizimida oligofrenopedagog o'qituvchining kasbiy kompetensiyasini shakllantirish

Turg'unov Mirzaxamdam o'g'li –
Farg'ona davlat universiteti
Inklyuziv ta'lim kafedrasida katta o'qituvchi
pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
E-mail: mirjalolturgunov20@gmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0009-0008-1957-155>

Abduraxmonova Gulnozaxon Yusupjonovna –
Farg'ona davlat universiteti talabasi
E-mail: i44988564@gmail.com

Annotatsiya. Mazkur maqolada aqliy rivojlanishida nuqsoni bo'lgan bolalar bilan ishllovchi oligofrenopedagoglarning kasbiy kompetensiyasini uzluksiz ta'lim tizimida shakllantirishning nazariy va amaliy asoslari tahlil qilinadi. Zamonaviy ta'lim standartlari sharoitida pedagogning diagnostik, metodik va refleksiv ko'nikmalarini rivojlantirish hamda ularni innovatsion texnologiyalar bilan boyitish masalalari yoritilgan.

Kalit so'zlar: oligofrenopedagogika, kasbiy kompetensiya, uzluksiz ta'lim, inklyuziv ta'lim, pedagogik mahorat, zamonaviy diagnostika, rehabilitatsiya.

Формирование профессиональной компетентности учителя-олигофренопедагога в системе непрерывного педагогического образования

Аннотация. В данной статье анализируются теоретические и практические основы формирования профессиональной компетентности олигофренопедагогов, работающих с детьми с нарушениями интеллектуального развития, в системе непрерывного образования. Рассматриваются вопросы развития диагностических, методических и рефлексивных навыков педагога в условиях современных образовательных стандартов, а также их обогащения инновационными технологиями.

Ключевые слова: олигофренопедагогика, профессиональная компетентность, непрерывное образование, инклюзивное образование, педагогическое мастерство, современная диагностика, реабилитация.

Formation of the professional competence of an oligophrenopedagogue teacher in the system of continuous pedagogical education

Annotation. This article analyzes the theoretical and practical foundations of developing the professional competence of oligophrenopedagogues working with children with intellectual disabilities within the system of continuous education. The study highlights the development of teachers' diagnostic, methodological, and reflective skills in the context of modern educational standards, as well as the enhancement of these skills through innovative technologies.

Keywords: oligophrenopedagogy, professional competence, continuous education, inclusive education, pedagogical mastery, modern diagnostics, rehabilitation.

KIRISH

Bugungi kunda maxsus ta'lim tizimi tubdan yangilanib, imkoniyati cheklangan bolalarga sifatli ta'lim va tarbiya berishning yangi mexanizmlari joriy etilmoqda. Ayniqsa, aqliy rivojlanishida nuqsoni bo'lgan bolalarni o'qitish va tarbiyalash jarayonida faoliyat yurituvchi oligofrenopedagog o'qituvchilarning kasbiy kompetensiyasiga bo'lgan talab yanada ortib bormoqda. Zamonaviy ta'lim sharoitida oligofrenopedagoglarning zimmasiga nafaqat ta'lim berish, balki o'quvchilarning ijtimoiy moslashuvi, psixologik reabilitatsiyasi, mustaqil hayotga tayyorlanishi hamda ularning mavjud imkoniyatlarini to'liq ro'yobga chiqarishga ko'maklashish kabi muhim vazifalar yuklatilgan.

Ta'lim sifatini oshirish va maxsus ehtiyojli bolalarning jamiyatga muvaffaqiyatli integratsiyasini ta'minlash ko'p jihatdan pedagoglarning kasbiy tayyorgarligi va kompetensiyalariga bog'liq. Shu sababli uzluksiz pedagogik ta'lim tizimi bakalavriat, magistratura hamda malaka oshirish bosqichlari – oligofrenopedagoglarning kasbiy rivojlanishini ta'minlaydigan muhim omil hisoblanadi.

Uzluksiz ta'lim jarayonida pedagoglarning diagnostik, metodik, psixologik-pedagogik va refleksiv kompetensiyalarini shakllantirish hamda takomillashtirish dolzarb masalalardan biri sanaladi. Mazkur maqolada uzluksiz pedagogik ta'lim tizimida oligofrenopedagog o'qituvchining kasbiy kompetensiyasini shakllantirishning nazariy asoslari, tarkibiy komponentlari va rivojlantirish bosqichlari tahlil qilinadi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODLAR

Oligofrenopedagoglarning kasbiy kompetensiyasini shakllantirish masalasi maxsus pedagogika va inklyuziv ta'lim sohasidagi tadqiqotlarda muhim yo'nalishlardan biri sifatida e'tirof etiladi. Ilmiy manbalar tahlili shuni ko'rsatadiki, aqliy rivojlanishida nuqsoni bo'lgan bolalar bilan ishlash samaradorligi ko'p jihatdan pedagogning kasbiy tayyorgarligi, diagnostik salohiyati va zamonaviy pedagogik texnologiyalarni qo'llash qobiliyatiga bog'liq.

Haines-Delmont va hammualliflar intellektual nogironligi bo'lgan shaxslar bilan ishlashda mutaxassislarning kasbiy tayyorgarligi hamda multidissiplinar yondashuvning ahamiyatini ta'kidlaydilar. Tadqiqot natijalariga ko'ra, ta'lim, psixologiya va tibbiyot yo'nalishlari integratsiyasi xizmatlar sifatini oshirishga xizmat qiladi.

Morrissey va hammualliflar tomonidan olib borilgan tizimli sharhda aqliy nogironligi bo'lgan shaxslar bilan ishlashda pedagog va mutaxassislarning kasbiy faoliyatini baholash mezonlari tahlil qilingan. Mualliflar kasbiy kompetensiyani rivojlantirishda refleksiv faoliyat va doimiy malaka oshirishning muhimligini qayd etadilar. NHS England tomonidan

ishlab chiqilgan metodik tavsiyalarda intellektual rivojlanishida nuqsoni bo'lgan shaxslarni qo'llab-quvvatlashda individual yondashuv, zamonaviy diagnostika vositalari va oila bilan hamkorlikning ustuvorligi ko'rsatib o'tilgan.

Taylor va hammualliflar, Chaplin va hammualliflar hamda Whittle va hammualliflar tadqiqotlarida mutaxassislarning kommunikativ, diagnostik va reabilitatsion kompetensiyalarini rivojlantirish zarurligi asoslangan. Ushbu tadqiqotlar pedagoglarning kasbiy rivojlanishi uzluksiz ta'lim tamoyillari asosida tashkil etilishi lozimligini ko'rsatadi. Shunday qilib, ilmiy manbalar tahlili oligofrenopedagoglarning kasbiy kompetensiyasini shakllantirish uzluksiz ta'lim tizimining barcha bosqichlarida amalga oshirilishi va zamonaviy pedagogik hamda innovatsion texnologiyalar bilan boyitilishi zarurligini tasdiqlaydi. Mazkur tadqiqotda oligofrenopedagog o'qituvchilarning kasbiy kompetensiyasini uzluksiz pedagogik ta'lim tizimida shakllantirish masalasini o'rganish uchun bir qator ilmiy-tadqiqot metodlaridan foydalanildi.

Nazariy metodlar sifatida pedagogik, psixologik va metodik adabiyotlarni tahlil qilish, umumlashtirish, taqqoslash hamda tizimlashtirish usullari qo'llanildi. Ushbu metodlar orqali kasbiy kompetensiyaning mazmuni, tarkibiy qismlari va shakllanish mexanizmlari aniqlandi.

Empirik metodlar doirasida kuzatish, suhbat va pedagogik tajriba natijalarini o'rganish usullaridan foydalanildi. Kuzatish metodi orqali maxsus ta'lim muassasalarida faoliyat yuritayotgan oligofrenopedagoglarning amaliy faoliyati tahlil qilindi. Suhbat metodi yordamida pedagoglarning kasbiy ehtiyojlari, malaka oshirishga bo'lgan munosabati hamda kompetensiyalarni rivojlantirish omillari o'rganildi. Shuningdek, qiyosiy-tahliliy metod asosida mahalliy va xorijiy tajribalar solishtirildi, uzluksiz ta'lim tizimida kasbiy kompetensiyani rivojlantirishning samarali yo'llari aniqlandi. Olingan ma'lumotlarni qayta ishlashda tavsifiy tahlil va umumlashtirish metodlaridan foydalanildi.

Mazkur metodlar tadqiqot mavzusini har tomonlama o'rganish, mavjud muammolarni aniqlash hamda oligofrenopedagoglarning kasbiy kompetensiyasini takomillashtirishga qaratilgan ilmiy xulosalar ishlab chiqish imkonini berdi.

NATIJALAR VA MUHOKAMA

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, uzluksiz pedagogik ta'lim tizimi oligofrenopedagog o'qituvchilarning kasbiy kompetensiyasini shakllantirish va rivojlantirishda muhim omil hisoblanadi. Tahlillar natijasida kasbiy kompetensiyaning diagnostik, metodik, psixologik-pedagogik va refleksiv komponentlari o'zaro uzviy bog'liqligi aniqlandi. Mazkur kompetensiyalarni izchil rivojlantirish aqliy rivojlanishida nuqsoni bo'lgan bolalarga ko'rsatiladigan ta'lim va korreksion-pedagogik yordam sifatini oshirishga xizmat qiladi.

Tadqiqot davomida bakalavriat bosqichida nazariy bilimlarning shakllanishi, pedagogik amaliyot davrida esa amaliy ko'nikmalarning mustahkamlanishi kuzatildi. Magistratura va malaka oshirish kurslarida zamonaviy diagnostika vositalari, innovatsion pedagogik texnologiyalar hamda inklyuziv ta'lim yondashuvlarini o'zlashtirish kasbiy kompetensiyaning yanada takomillashishiga imkon yaratishi aniqlandi. Shuningdek, maxsus ta'lim muassasalarida faoliyat yuritayotgan pedagoglar faoliyati tahlili ularning o'z ustida muntazam ishlashi, yangi metodikalarni o'rganishi va refleksiv yondashuvni qo'llashi kasbiy samaradorlikni sezilarli darajada oshirishini ko'rsatdi. Ayniqsa, individual ta'lim rejalarini ishlab chiqish va qo'llash jarayonida diagnostik kompetensiyaning yuqori darajada shakllanganligi o'qituvchilarning rivojlanish dinamikasiga ijobiy ta'sir ko'rsatishi qayd etildi.

Muhokama natijalari xalqaro tadqiqotlar bilan hamohang ekanligini ko'rsatdi. Xorijiy tajribalarda ham oligofrenopedagoglarning kasbiy rivojlanishida uzluksiz ta'lim, amaliyotga yo'naltirilgan tayyorgarlik va innovatsion texnologiyalardan foydalanish asosiy omillar sifatida e'tirof etiladi. Biroq amaliyotda ayrim muammolar, jumladan, zamonaviy diagnostik

vositalarning yetarli emasligi, malaka oshirish kurslarining amaliy yo'nalishini kuchaytirish zarurati hamda pedagoglarni psixologik qo'llab-quvvatlash mexanizmlarini takomillashtirish ehtiyoji mavjudligi aniqlandi. Shunday qilib, tadqiqot natijalari oligofrenopedagog o'qituvchilarning kasbiy kompetensiyasini rivojlantirish uzluksiz ta'lim tizimining barcha bosqichlarida kompleks yondashuv asosida tashkil etilishi lozimligini tasdiqladi. Bu esa maxsus ta'lim sifatini oshirish, o'quvchilarning ijtimoiy moslashuvini ta'minlash hamda ularning hayot sifatini yaxshilashga xizmat qiladi.

XULOSA

Oligofrenopedagogning kasbiy kompetensiyasini shakllantirish doimiy dinamik rivojlanish jarayonidir. Uzluksiz ta'lim tizimida pedagogik kadrlarni tayyorlashda xalqaro tajriba almashish, diagnostik vositalarni Scopus-indekslangan tadqiqotlar asosida yangilab borish hamda pedagoglarni psixologik qo'llab-quvvatlash dasturlarini ishlab chiqish maqsadga muvofiqdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Haines-Delmont A., Rajan D.G., Cooper S., McLoughlin F., Ali S., Goodall K., Duxbury J., Hurley F., Lindekilde C., Thomson M., Whyte R., Hateley E., Lantta T. Clinical Models of Care for Adults With Intellectual Disabilities in Forensic Mental Health Services: A Scoping Review // *Journal of Intellectual Disability Research*. – 2025. – Vol. 70, № 3. – P. 242–261.
2. Morrissey C., Langdon P.E., Geach N., Duggan C., Chester V., Ferriter M., Lindsay W.R., McCarthy J., Devapriam J., Walker D.M., Alexander R.T. A Systematic Review and Synthesis of Outcome Domains for Use Within Forensic Services for People With Intellectual Disabilities // *BJPsych Open*. – 2017. – Vol. 3, № 1. – P. 41–56.
3. NHS England. Supporting People With a Learning Disability and Autistic People to Live Happier, Healthier, Longer Lives: Bitesize Guide for Local Systems. – London: NHS England, 2023. – 22 p.
4. Taylor J.L., Breckon S., Rosenbrier C., Cocker P. Development and Implementation of a Discharge Pathway Protocol for Detained Offenders With Intellectual Disabilities // *Journal of Intellectual Disabilities and Offending Behaviour*. – 2017. – Vol. 8, № 3. – P. 144–154.
5. Chaplin E., McCarthy J., Marshall-Tate K., Ali S., Xenitidis K., Childs J., Harvey D., McKinnon I., Robinson L., Hardy S., Srivastava S., Allely C.S., Tolchard B., Forrester A. Evaluation of a Liaison and Diversion Court Mental Health Service for Defendants With Neurodevelopmental Disorders // *Research in Developmental Disabilities*. – 2021
6. Whittle C., Chingosho G., Parker K., Jama M., Babar S., Njovana D., Shah A. Flip the Triangle: Using Quality Improvement Methods to Embed a Positive Behaviour Support Approach on a Medium Secure Forensic Ward for Men With Intellectual Disabilities // *BMJ Open Quality*. – 2021. – Vol. 10.
7. Novaco R.W., Taylor J.L. Reduction of Assaultive Behavior Following Anger Treatment of Forensic Hospital Patients With Intellectual Disabilities // *Behaviour Research and Therapy*. – 2015. – Vol. 65. – P. 52–59. DOI: 10.1016/j.brat.2014.12.001.